

13. Migration Perspectives: Eastern Europe and Central Asia, 2006. – Vienna: IOM, 2006. – 152 p.

14. Haidutskiy A. Migrantsiyni kapital v Ukraini: prykhovana realnist / A. Haidutskiy // ZN.UA. – 2007. – 20 kvitnia. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/migrantsiyni_kapital_v_ukrayini_prihovana_realnist.html

15. Migrantsiia v Ukraini: tsyfry i fakty / 2–he vyd., 2013. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.slideshare.net/ssuser344b2c/ukr-fff#14299857431851&fbinitialized>

16. Dovzhuk B. Aktualne rehionalne doslidzhennia trudovoi mihratsii / B. Dovzhuk // Ukraina: aspekty pratsi. – 2005. – №3. – S.37–39.

17. Oliinyk O. Ukrainska trudova mihratsiia: tendentsiia ta ochikuvannia / O. Oliinyk // Pratsia i zarplata. – 2008. – №15. – S.1–2.

18. Chetverta khvyliia emihratsii: rehionalni osoblyvosti. Stenohrama «kruhoho stolu» (Kyiv. 22 serp. 2002 r.) / In–t doslidzhen diaspori. – K.: Neoprynt, 2002. – 40 s.

19. Uhoda mizh Ukrainoiu ta Respublikoiu Moldova pro trudovu diialnist i sotsialnyi zakhyst hromadian Ukrainy ta Respubliki Moldova, yaki pratsiuiut za mezhamy kordoniv svoikh derzhav vid 1993 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/498_159

20. Uhoda mizh Uriadom Ukrainy i Uriadom Rossiiskoi federatsii pro trudovu diialnist i sotsialnyi zakhyst hromadian Ukrainy i Rosii, yaki pratsiuiut za mezhamy kordoniv svoikh krain vid 14.01.1993. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643_266

21. Stattia 4. Dohovor pro druzhbu, dobrosusidstvo i spivrobotnytstvo mizh Ukrainoiu i Respublikoiu Bilorus vid 16.05.97 r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/en/112_692

Kasianova M. M., PhD, Associate Professor at the Department of International Relations and Foreign Policy of Donetsk National University (Ukraine, Vinnytsia), the doctoral student of National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), k.marina81@rambler.ru

Socio-political background of migration of Ukrainian citizens in the countries of Eastern Europe (the end of XX – beginning of XXI centuries)

The article investigates and analyzes the socio-political background and reasons for Ukrainian citizens in the countries of Eastern Europe of the late XX – early XXI century. For analysis of relations in migration sphere between Ukraine and the countries of Eastern Europe have applied a three-pronged approach: society, releases a migrant status that accepts. Analyzing the issue of migration, its causes and preconditions, the author drew attention to the fact that the conditions under which people make such decisions, it is extremely different. Displacement can be associated with both voluntary choice and forced causes, such as political repression, natural disasters and armed conflicts. Thus, migration processes are now the most studied topics in the world of science and this is due to the fact that there almost every country now stands donor and recipient migrants.

Keywords: migration, migration processes, foreign labor migration, the causes of migration.

Касьянова М. Н., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры международных отношений и внешней политики Донецкого национального университета (Украина, Винница), докторант Киевского национального педагогического университета им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), k.marina81@rambler.ru

Социально-политические предпосылки миграции украинцев в страны Восточной Европы (конец XX – начало XXI ст.)

Исследованы и проанализированы социально-политические предпосылки и причины украинцев в страны Восточной Европы конца XX – начала XXI века. Для анализа в сфере миграции между Украиной и странами Восточной Европы был применен трехсторонний подход: общество, отпускает – мигранты – общество, принимает. Анализируя проблему миграции, ее причины и предпосылки, автор обратил внимание на то, что условия, при которых люди принимают подобные решения, очень разные. Перемещение населения могут быть связаны как с добровольным выбором, так и с вынужденными причинами, такими, как политические репрессии, природные катаклизмы и вооруженные конфликты. Итак, миграционные процессы относятся сейчас к наиболее изучаемым темам в мировой науке и это обусловлено тем, что едва ли не каждая страна теперь выступает донором и реципиентом мигрантов.

Ключевые слова: миграция, миграционные процессы, внешняя трудовая миграция, причины миграции.

* * *

УДК 316.323.112(774)

Барнава У. В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, Інститут інноваційної та післядипломної освіти ОНУ ім. І. І. Мечникова (Україна, Одеса), Ulyankk@mail.ru

Гладченко С. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної роботи, Інститут інноваційної та післядипломної освіти ОНУ ім. І. І. Мечникова (Україна, Одеса), Vesta_odessa@mail.ru

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуто соціально-психологічні та культурно-історичні аспекти розвитку сучасного суспільства. Надано аналіз соціалізації особистості та специфіки адаптації до кризових умов. Розгорнуто особливості формування громадянського суспільства в умовах глибоких змін в політиці і соціально-економічних відносинах. Виявлено соціально-психологічні та культурно-історичні особливості розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні. Зазначено, що всі процеси суспільних відносин розгортаються на тлі безпрецедентно низького рівня довіри громадян до більшості органів влади, а також недовіри до вже сформованих інститутів громадянського суспільства.

Ключові слова: культурно-історичний, соціально-психологічний, розвиток суспільства, індивід, особистість, громадянськість, формування цілісності.

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що в останні два роки в Україні відбулися глибокі зміни в політиці та в соціально-економічних відносинах. Змінився тип держави, структура громадянського суспільства, які суттєво вплинули на його соціально-психологічний стан, траєкторію і темпи розвитку. Тим не менш, ми залишаємось суспільством перехідного типу, перспективи подальшої еволюції якого, досі до кінця не зрозумілі. Більш того, складно оцінити соціально-психологічний стан громадянського суспільства та перспективи розвитку соціального та психологічного здоров'я людей, навіть якщо враховувати факт з'явившейся тенденції включення громадян до участі у виборних та інших соціально-політичних процесах, активні прояви ініціативи громадян через інститути громадянського суспільства.

Метою нашого дослідження стало виявлення соціально-психологічних та культурно-історичних особливостей розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні.

Активність особистості формується в умовах соціальних зв'язків і контактів людини із соціумом. З точки зору соціальної психології, активність індивіда зумовлена потребою людини належати до соціуму, сприймати, оцінювати й осмислювати його, ідентифікувати себе зі своїм народом, конкретною соціальною групою. Рішучою силою розвитку особистості, активного просування до вершин є суперечності, що виникають в її житті та можуть бути розв'язані завдяки активності особистості та зустрічній активності соціального середовища. Взаємодіючи із суспільством, особистість виявляє не тільки творчу, інтелектуальну, а й соціально-психологічну активність (взаємодія, обмін інформацією, вияв перцептивно-рефлексивних властивостей, тощо). Опис комунікативної (соціально-психологічної) активності особистості передбачає з'ясування, як людина ставиться до міждержавних, соціальних та міжособистих відносин; які її стосунки з іншими людьми; наскільки вона здатна до саморозкриття, вияву власної активності й розуміння іншого учасника комунікативного процесу. Здобута в цьому процесі інформація є матеріалом для висновків про зміст її рефлексивного «Я», її самосвідомість, ступінь

задоволення спілкуванням, устроєм, та суспільством взагалі. Тобто закономірності особистісного розвитку людини з одного боку та специфіка ситуації у державі, та відношення соціуму в цілому до державності у країні лише ситуативно допомагає розкрити потенціал суспільства та зробити прогнози подальшого формування громадськості та національної свідомості в країні. На тлі певних складових і формується соціально–психологічний та культурно–історичний напрям розвитку суспільства України [1].

Якщо розглядати особистість у соціальних відносинах, слід звернути увагу на розвиток саме соціально–психологічних властивостей особистості, який відбувається в єдності внутрішньої психічної та зовнішньої практичної діяльності: з одного боку, соціально–психологічні властивості особистості виявляються, формуються і розвиваються в соціумі, з другого – соціальне середовище, володіючи багатьма рівнями свободи, значною мірою визначається особистими можливостями індивіда. Це підвищує її комунікативну, перцептивну та інтерактивну компетентність, узагальнює успіх її діяльності від власної адаптації до складних нестабільних умов сучасності.

Слід зазначити, що всі процеси суспільних відносин розгортаються на тлі безпрецедентно низького рівня довіри громадян до більшості органів влади як на державному, так і на регіональному і муніципальному рівнях, а також недовіри до вже сформованих інститутів громадянського суспільства.

Становлення та розвиток гармонійної людини в соціумі відбувається в діалектичному поєднанні можливого та дійсного, необхідного й достатнього. У цьому процесі можуть виявлятися ствердження і заперечення; соціалізація, десоціалізація та ресоціалізація; орієнтація в основному на зовнішні регулятори і саморегуляція, самоактуалізація, саморозвиток, незалежні від зовнішньої детермінації; свобода і необхідність; творення і репродукування; індивідуалізація і деперсоналізація; поступально–прогресивне і регресивне; кризові і стабільні періоди життя індивіда та суспільства як узгодження «індивідуального» і «соціального» у процесі соціалізації; почуття власної гідності як основи благополуччя соціального життя особистості в соціальній групі й утрата відчуття індивідом соціальної реальності тощо.

Взаємодія особистості і суспільства є процесом засвоєння індивідом соціально–психологічного досвіду, переходу від абстрактної можливості у реальне володіння соціальним статусом.

Специфіка соціально–політичної ситуації обумовлює особливості соціально–психологічного стану і розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні і вимагає розуміння і різностороннього аналізу.

Питання громадянського суспільства і його соціально–психологічних характеристик були предметом досліджень багатьох вчених, які представляють різні наукові напрями. У філософському аспекті найбільш значущими з них є концепції Дж. Локка, Р. Гегеля, К. Маркса, А. де Токвіля, Ч. Тейлора, Ш. Монтеск'є та інших. Саме на ці теоретичні розробки спираються сучасні дослідники громадянського суспільства. З соціологічної точки зору дана проблема досліджувалась такими відомими вченими, як С. Хантінгтон, Р. Алмонд, Б. Мур, Д. Растоу, Х. Лінч, Ф. Шмиттер, А. Пшеворський, З. Бжезінський.

У плані систематизації сучасних уявлень про громадянське суспільство найбільш авторитетними є роботи таких авторів, як З. Бауман, Дж. Коен, А. Арато, Р. Алмонд, С. Верба та інших.

В соціально–психологічному аспекті проблема розвитку громадянського суспільства і держави почала досліджуватися в кінці XIX – початку XX ст. вченими–юристами Н. М. Коркуновим і Л. В. Петражицьким, які по суті створили теоретичну основу психологічного аналізу права й держави. Ці проблеми торкалися також у своїх творах П. Сорокін, С. Франк, І. Ільїн та інші, які розглядають державу і суспільство передусім як емоційне явище. Найбільшою ж мірою соціально–психологічний підхід до аналізу громадянського суспільства і держави був розроблений М. А. Рейснером [2].

Разом з тим необхідно підкреслити, що проблеми розвитку громадянського суспільства з точки зору соціально–психологічних особливостей, залишаються дискусійними. У процесі їх аналізу з'являються нові підходи та ракурси дослідження, що обумовлено складними процесами демократизації суспільства та переходу від колективного до індивідуального.

Двосторонній процес соціалізації особистості передбачає засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків і активне їх відтворення. Тобто людина не тільки адаптується до умов соціуму, елементів культури, норм, що формуються на різних рівнях життєдіяльності суспільства, а й завдяки своїй активності перетворює їх на власні цінності, орієнтації, установки.

Соціалізація людини розгортається в конкретних умовах її життєдіяльності. Цей процес охоплює всі аспекти залучення особистості до культури, навчання і виховання, за допомогою яких вона набуває соціальності, спроможності брати участь у соціальному житті. Успішній соціалізації сприяють такі чинники, як зміна поведінки, очікування і прагнення відповідати їм. У процесі історичної практики індивід виявляє свою соціальну сутність, формує соціальні якості, набуває особистого життєвого досвіду. Об'єктивно, формуючи та розвиваючи власне «Я». Авжеж процес соціалізації відбувається у конкретному середовищі, тобто у сфері соціалізації [3]. Умови трансформації сучасного українського суспільства включає вплив багатьох факторів, у тому числі: кризовість політичної ситуації, фінансова захищеність родини, потреба змін на різних рівнях життя та соціальна активність особистості у рамках цих потреб (тобто у межах сфер соціалізації). Основними сферами соціалізації є діяльність, спілкування та самосвідомість.

Теоретико–методологічні дослідження дозволяють виявити, що сутність і зміст виникнення та розвитку громадянського суспільства повинна бути тільки з урахуванням специфіки соціалізації особистості. Виявлено, що громадянське суспільство з'являється в процесі розвитку держави, державності. В сучасних кризових умовах цей процес значно прискорено і саме це є потреба суспільства яке повинно не просто існувати, а розвиватися.

Сучасні процеси розвитку громадянського суспільства в Україні мають свої соціально–психологічні особливості, що визначають стан суспільства в цілому, його окремих прошарків та особливості соціалізації окремої особистості, узагальнений образ якої складає це суспільство і формує специфічне покоління. Це дозволяє аналізувати

громадянське суспільство як прояв різноманітних форм соціальної активності населення, обумовленого кризовим положенням сучасного стану і втілюють реальний рівень самоорганізації соціуму, складових інститутів громадянського суспільства, самих інститутів і установ громадянського суспільства і культурного, духовного середовища.

Визначення конкретних закономірностей і механізмів взаємозв'язку між особистістю та суспільством, сучасні соціальні науки, зможуть відповісти на запитання: як і чому соціальне (суспільство, організація, група) впливає на особистість; яким чином особистість, її діяльність впливають на функціонування соціальної групи; як функціонує соціально-психологічна реальність, яка виникає у процесі такого взаємозв'язку, та у якому напрямку буде рухатися у подальшому як суспільство так і країна.

Певний набір соціально-психологічних та культурно-історичних особливостей, визначають напрям розвитку громадянського суспільства. До основних з них відносяться: наявність об'єднаних цінностей (солідарність, бажання допомогти (волонтерські рухи), злагода з базовим основами гармонійного суспільства, повага до життя, особистості, гідності людини); необхідність підвищення рівня довіри населення до органів державної влади на всіх рівнях; психологічний дискомфорт у населення щодо політичних подій у країні; виховування у населення адекватного грамотності, розуміння соціально-економічних і політичних процесів, підвищений рівень процесів рефлексії у суспільстві; формування стійкої політичної культури громадянськості у значної частини суспільства, особливо після долання кризової ситуації.

Також неможливо не підкреслити значимість історичного аспекту, для розвитку сучасного українського суспільства. Історична спадщина та помилки минулого повинні стати незламною опорою для становлення сучасної держави. Приклади європейських країн з урахуванням соціокультурної спадщини нашої держави надає можливість для будівництва дійсно сучасного незалежного суспільства. Сьогодні спостерігається підвищена увага громадськості і науки до розвитку національних, культурних традицій, які в контексті процесу національного відродження відіграють важливу роль у консолідації українського суспільства. Ми вважаємо, що через знання історико-культурних традицій нашої держави, а також, завдяки всебічним інноваційним трансформуванням в усіх сферах українського суспільства, Україна може стати рівноправним партнером у світовій прогресивній спільноті тільки тоді, коли буде демократичною і правовою країною з розвинутими економічними відносинами, високим культурним і духовним потенціалом громадянського суспільства.

У соціальній сфері не існує незмінних об'єктів і суб'єктів. Тому явища суспільного життя слід розглядати не тільки в статичному стані, а насамперед у динаміці. Аналіз показав, що відносини громадян та влади вибудовуються у певній соціально-психологічній атмосфері, тобто на тлі кризи у більшості сфер діяльності суспільства, що впливає на специфіку соціалізації особистості і формування, нахштал, «покоління Майдану». Її рисами є: затребуваність правової держави, низький ступінь задоволеності по всім важливим показникам, що

відносяться до реального життя людей і стійке прагнення до змін, навіть шляхом тяжкої жертвовності задля ліквідації залишків минулого.

Вважаємо що наші дослідження вимагають подальшого розвитку таких питань як: виявлення ресурсів сучасного суспільства, засобів їх активації та розробка певних прогнозів щодо формування культурно-історичних набутоків майбутніх поколінь, що забезпечать цілісність на рівні свідомості окремого індивіда та суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Соціально-психологічні проблеми особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [PsychLib.com.ua]
2. Шишмарев А. А. Психологическое и социальное содержание понятия «гражданское общество // Акмеология образования / А. А. Шишмарев. – Кострома: Октябрь, 2011. – С.158–170.
3. Перспективні напрями розвитку соціальної психології в контексті реальних проблем суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [textreferat.com]

References

1. Sotsialno-psihologichni problemi osobistosti [Electroniy resurs]. – Regim dostupu: [PsychLib.com.ua]
2. Shishmarev A. A. Psihologicheskoe i sotsialno-psihologicheskoe sodержanie poniatiya «grajdanskoe obshchestvo // Acmeologiya obrazovaniya / A. A. Shishmarev. – Costroma: Octiabr, 2011. – S.158–170.
3. Perspektivni napryami rozvitku cotsialnoyi psihologii v contectsi realnih problem suspilstva [Electroniy resurs]. – Regim dostupu: [textreferat.com]

Varnava U. V., candidate of psychological sciences, associate professor of social work, Institute of innovative technologies and Postgraduate Education, National University of Odessa (Ukraine, Odessa), Ulyankk@mail.ru

Gladchenko S. V., candidate of historical sciences, associate professor of social work, Institute of innovative technologies and Postgraduate Education, National University of Odessa (Ukraine, Odessa), Vesta_odessa@mail.ru

Some aspects of modern Ukrainian society

This article is devoted to social, psychological, cultural and historical aspects of modern society. The authors of the analysis is given of socialization and the specificity of its adaptation to the crisis conditions. The features of the formation of society in a profound change in the political and socio-economic conditions. The authors emphasize that all processes of social relations unfold at low levels of public confidence in the authorities, as well as the newly formed civil society institutions.

Keywords: cultural, historical, social and psychological development society, individual, identity, citizenship, formation integrity.

Varnava U. V., кандидат психологических наук, доцент кафедры социальной работы, Институт инновационного и последипломного образования ОНУ им. И. И. Мечникова (Украина, Одесса), Ulyankk@mail.ru

Gladchenko S. V., кандидат исторических наук, доцент кафедры социальной работы, Институт инновационного и последипломного образования ОНУ им. И. И. Мечникова (Украина, Одесса), Vesta_odessa@mail.ru

Некоторые аспекты развития современного украинского общества

Рассмотрены социально-психологические и культурно-исторические аспекты развития современного общества. Авторами дан анализ социализации личности и специфики ее адаптации к кризисным условиям. Рассмотрены особенности формирования общества в условиях глубоких изменений в политике и социально-экономическим условиям. Авторы акцентируют внимание, что все процессы общественных отношений разворачиваются при низком уровне доверия граждан к органам власти, а также к вновь сформированным институтам гражданского общества.

Ключевые слова: культурно-исторические, социально-психологические, развитие общества, индивид, личность, формирование целостности.

* * *